

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра правосуддя

«Затверджую»

Завідувач кафедри

_____ **М.М. Ясинок**

“ ” червня 2019 р

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПРАВознавство

Спеціальність: 101 Екологія, 206 Садово-паркове господарство
205 Лісове господарство, 202 Захист і карантин рослин, 202 Агрономія
Освітній ступінь: Бакалавр 2 курс

Факультет: *Агротехнологій та природокористування*

2019-2020 рік

Робоча програма з дисципліни «Правознавство» для студентів за спеціальностей 101 Екологія, 206 Садово-паркове господарство, 205 Лісове господарство, 202 Захист і карантин рослин, 201 Агронімія ОС «Бакалавр» факультету агротехнологій та природокористування.

Розробник:
ст. викладач кафедри правосуддя Шульженко А.В.

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри правосуддя.
Протокол від _____ 2019 року №

Завідувач кафедри правосуддя _____ М.М. Ясинок
(підпис)

Погоджено:

Декан факультету агротехнологій
і природокористування _____

Декан юридичного факультету _____ С.І. Запара

Методист навчального відділу _____

Зареєстровано в електронній базі: дата: ____ червня 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 20 Аграрні науки та продовольство (шифр і назва)	вибіркова	
Модулів – 1	Спеціальності: 101 Екологія, 206 Садово-паркове господарство, 205 Лісове господарство, 202 Захист і карантин рослин, 201 Агрономія (шифр і назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2019-2020-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: (назва)		Курс 2	
Загальна кількість годин - 90		Семестр	
		4-й	
		Лекції	
		12 год.	
		Практичні, семінарські	
		26 год.	
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		52 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		Вид контролю: залік	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента - 3	Освітній ступінь: Бакалавр		

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання - 40%/60% (38/52)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Юридичні знання в сучасних умовах потребують негайного створення нової правової системи і державного механізму, здатних функціонувати в нашому суспільстві.

При цьому держава і право набувають насамперед людських вимірів і не тільки мають служити людям, обслуговуючи їхні потреби, захищаючи їхні інтереси, а й діяти через людей, виконувати свої функції через діяльність колективів людей та окремих осіб, характеристики яких, незалежно від професійного статусу, зумовлюють ефективність правотворчої, правозастосовчої, правоохоронної діяльності.

Тому в інтересах людини (забезпечення її потреб, прав та свобод) дбати про основи власних знань у галузі правознавства.

Завдання:

Завдання вивчення дисципліни полягає у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно вирішувати завдання правового регулювання юридичних відносин.

В результаті вивчення дисципліни «Правознавство» бакалаври з спеціальності «Лісове і садово-паркове господарство» повинні бути здатними до вирішення професійних задач, пов'язаних з їх діяльністю.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: Модуль 1: історію виникнення держави і права, основні теорії їх походження; основи конституційного та інших галузей права України (адміністративного, цивільного та сімейного, трудового, господарського, права соціального захисту).

Модуль 2: основи аграрного, земельного, екологічного права, основи фінансового права; правові основи інвестиційної діяльності; основи кримінального права; судову та правоохоронну системи України.

вміти: Модуль 1: користуватися нормативно-правовими актами; застосовувати на практиці нормативно-правові акти адміністративного, цивільного та сімейного, трудового, господарського, права соціального захисту.

Модуль 2: застосовувати на практиці нормативно-правові акти аграрного, земельного, екологічного, фінансового права, кримінального права; складати звернення до судових та правоохоронних органів з різних питань.

3. Програма навчальної дисципліни затверджена вченою радою СНАУ Протокол № 3 від 31 жовтня 2014 року.

Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права

Тема 1. Історія виникнення держави та права.

Держава і право як закономірний результат розвитку цивілізації. Плюралізм підходів у визначенні причин виникнення держави. Генеза феномену «право» у концепціях різноманітних юридичних шкіл. Особливості формування держави і права у різних народів.

Тема 2. Основні поняття теорії держави та права.

Поняття та ознаки держави. Поняття та види форми правління, форми державного устрою, форми політичного режиму (форми держави). Характеристика функцій держави. Поняття механізму та апарату держави. Поняття правової держави. Поняття та ознаки права. Соціальні норми та їх види. Система права. Форми (джерела) права. Систематизація нормативно-правових актів, її цілі і види. Правові відносини. Поняття, ознаки і види правової поведінки. Поняття і види правопорушень. Юридична відповідальність

Тема 3. Основи конституційного права України.

Історичний розвиток конституційного права в Україні. Поняття конституційного ладу. Основні принципи конституційного ладу в Україні. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Загальна характеристика органів державної влади в Україні (Верховна Рада України, Президент України: конституційний статус та повноваження, Кабінет Міністрів України). Виборчий процес та виборче право. Територіально-адміністративний устрій України.

Тема 4. Основи адміністративного права України.

Поняття адміністративного права та предмет адміністративного права. Джерела (форма) адміністративного права. Система адміністративного права. Поняття і зміст державного управління. Поняття суб'єкта адміністративного права. Органи виконавчої влади, як суб'єкти адміністративного права. Поняття адміністративної відповідальності. Її відмінність від інших видів юридичної відповідальності. Види адміністративних стягнень.

Змістовий модуль 2. Галузі права.

Тема 5. Основи цивільного та сімейного права України.

Цивільне право як самостійна галузь права. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Поняття та ознаки правочину. Поняття позовної давності та її строки. Поняття права власності. Основні поняття спадкового права.

Тема 6. Основи господарського права.

Поняття та види господарської діяльності. Поняття господарського права. Господарське законодавство. Поняття суб'єктів господарського права. Поняття та ознаки підприємств. Види та організаційно-правові форми підприємств.

Поняття об'єднання підприємств та класифікація об'єднань підприємств. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Поняття та ознаки господарського договору. Поняття господарсько-правової відповідальності.

Тема 7. Основи трудового права

Предмет трудового права. Поняття та сторони колективних договорів та угод. Загальні положення та зміст колективного договору. Поняття, сторони, умови та види трудового договору. Загальний порядок укладення трудового договору.

Припинення трудового договору. Поняття та види робочого часу. Поняття та види відпочинку. Види юридичної відповідальності в трудовому праві.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Усьо-го	у тому числі					усього	у тому числі				
л		сем	лаб	інд	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. Основи теорії держави і права..												
Тема 1. Історія виникнення держави та права.	12	2	4			6						
Тема 2. Основні поняття теорії держави та права.	12	2	4			6						
Тема 3. Основи конституційного права України.	12	2	4			6						
Тема 4. Основи адміністративного права України.	12	2	4			6						
Разом за змістовим модулем 1	48	8	16			24						
Змістовий модуль 2. Галузі права												
Тема 5. Основи цивільного та сімейного права України.	12	2	4			6						
Тема 6. Основи господарського права	16	1	4			11						
Тема 7. Основи трудового права	14	1	2			11						
Разом за змістовим модулем 2	42	4	10			28						
Усього годин	90	12	26			52						

5. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<u>Історія виникнення держави та права.</u> Держава і право як закономірний результат розвитку цивілізації. Плюралізм підходів у визначенні причин виникнення держави. Генеза феномену «право» у концепціях різноманітних юридичних шкіл.	2
2	<u>Основні поняття теорії держави та права.</u> Поняття та ознаки держави. Поняття та види форми правління, форми державного устрою, форми політичного режиму (форми держави). Характеристика функцій держави. Поняття механізму та апарату держави. Поняття правової держави. Поняття та ознаки права. Соціальні норми та їх види. Система права. Форми (джерела) права. Систематизація нормативно-правових актів, її цілі і види.	2
3	<u>Основи конституційного права України.</u> Історичний розвиток конституційного права в Україні. Поняття конституційного ладу. Основні принципи конституційного ладу в Україні. Громадянство України. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні. Загальна характеристика органів державної влади в Україні (Верховна Рада України, Президент України: конституційний статус та повноваження, Кабінет Міністрів України).	2
4	<u>Основи адміністративного права України.</u> Поняття адміністративного права та предмет адміністративного права. Джерела (форма) адміністративного права. Система адміністративного права. Поняття і зміст державного управління. Поняття суб'єкта адміністративного права. Органи виконавчої влади, як суб'єкти адміністративного права.	2
5	<u>Основи цивільного та сімейного права України.</u> Цивільне право як самостійна галузь права. Фізичні особи як суб'єкти цивільного права. Юридичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття та ознаки юридичної особи. Поняття та ознаки правочину. Поняття позовної давності та її строки.	2
6	<u>Основи господарського права</u> Поняття та види господарської діяльності. Поняття господарського права. Господарське законодавство. Поняття суб'єктів господарського права. Поняття та ознаки підприємств. Поняття об'єднання підприємств та класифікація об'єднань підприємств. Організаційно-правові форми об'єднань підприємств. Поняття та ознаки господарського договору.	1
7	<u>Основи трудового права</u> Предмет трудового права. Поняття та сторони колективних договорів та угод. Загальні положення та зміст колективного договору. Поняття, сторони, умови та види трудового договору. Загальний порядок укладення трудового договору. Припинення трудового договору. Поняття та види робочого часу. Поняття та види відпочинку.	1
	Разом	12

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія виникнення держави та права.	4
2	Основні поняття теорії держави та права.	4
3	Основи конституційного права України.	4
4	Основи адміністративного права України.	4
5	Основи цивільного та сімейного права України.	4
6	Основи господарського права	4
7	Основи трудового права	2
	Разом	26

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<u>Історія виникнення держави та права.</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Особливості формування держави і права у різних народів.	6
2	<u>Основні поняття теорії держави та права.</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Правові відносини. Поняття, ознаки і види правової поведінки. Поняття і види правопорушень. Юридична відповідальність	6
3	<u>Основи конституційного права України.</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Виборчий процес та виборче право. Територіально-адміністративний устрій України.	6
4	<u>Основи адміністративного права України.</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Поняття адміністративної відповідальності. Її відмінність від інших видів юридичної відповідальності. Види адміністративних стягнень.	6
5	<u>Основи цивільного та сімейного права України.</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Поняття права власності. Основні поняття спадкового права.	6
6	<u>Основи господарського права</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Види та організаційно-правові форми підприємств. Поняття господарсько-правової відповідальності.	11
7	<u>Основи трудового права</u> <u>Самостійно вивчити:</u> Види юридичної відповідальності в трудовому праві.	11
	Разом	52

9. Індивідуальні завдання

1. Підготовка рефератів:

1. Історія виникнення держави та права.
2. Основні поняття теорії держави та права.
3. Основи конституційного права України.
4. Основи адміністративного права України.
5. Основи цивільного та сімейного права України.
6. Основи господарського права
7. Основи трудового права

2. Підготовка презентацій:

- 2.1. Господарське право як галузь права.

10. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. *Словесні*: розповідь, пояснення, бесіда, лекція, робота з книгою (читання, конспектування тощо).

1.2. *Наочні*: демонстрація, ілюстрація.

1.3. *Практичні*: практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

2.1. *Аналітичний*.

2.2. *Індуктивний метод*.

2.3. *Дедуктивний метод*.

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

3.1. *Проблемний* (чи проблемно-інформаційний)

3.2. *Пояснювально-демонстративний*

4. **Активні методи навчання** - використання технічних засобів навчання, ділові та рольові ігри, використання проблемних ситуацій, імітаційні методи навчання (побудовані на імітації майбутньої професійної діяльності), використання контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.

5. **Інтерактивні технології навчання** - використання мультимедійних технологій, діалогове навчання.

11. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС

2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)

3. Оцінка поточної роботи студентів:

- рівень знань, продемонстрований на семінарських заняттях;
- активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
- експрес-контроль під час аудиторних занять;
- самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
- написання рефератів;
- результати тестування;
- письмові завдання при проведенні контрольних робіт;
- виробничі ситуації.

4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання :

- навчально-дослідна робота;
- навчально-практичне дослідження із презентацією результатів тощо.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота	Разом за модуль	Атестація	Сума
Модуль 1 – 70 балів			

Змістовий модуль 1 - 35 балів					Змістовий модуль 2 - 35 балів							
T1	T2	T3	T4		T5	T6	T7			85 (70+15)	15	100
8	9	9	9		12	12	11					

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D		
60-68	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

- Правознавство. Методичні вказівки щодо проведення семінарських занять та самостійної роботи студентів. Суми, 2015 р.
- Навчально - методичний комплекс з дисципліни «Правознавство», СНАУ, 2015 рік.

14. Рекомендована література

№	Вид	Назва
1	Основна	Конституція України. – Харків: Консум. - 2007. – 23 с.
2		Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV (із змінами і доповненнями)/ Офіційний вісник України. – 2003. - №11.
3		Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV(із змінами і доповненнями) / Офіційний вісник України. – 2003. - №11.
4		Кодекс законів про працю України // Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами / Відп. ред. В.М. Вакуленко, О.П. Товстенко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 1040 с.
5		Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2004. - № 1: Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – Ч.І. – 608 с.
6		Земельний Кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. - № 3-4, ст.27). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
7		Кримінальний Кодекс України (Прийнятий на сьомій сесії Верховної Ради України 5 квітня 2001 р. І вступив у закону силу з 01.09.2003 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №21 – 22. – Ст. 135.

8		Кримінально-процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01. 1961 р., №2, стор. 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
9		Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВР) 1984, додаток до № 51, ст.. 1122. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
10		Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, №40-41, 42, ст. 492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
11		Правознавство : навчальний посібник / Сумський національний аграрний університет ; ред. С. І. Запара. - Суми : ВТД "Університетська книга", 2009. - 640 с.
12		Правознавство : навчальний посібник / ред. С. М. Тимченко. - 2-ге вид., стер. - Суми : ВТД "Університетська книга", 2008. - 554 с.
13		Правознавство : підручник / А. І. Берлач, С. С. Бичкова, Д. О. Карпенко. - К. : Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. - 792 с.
14		Правознавство: навчальний посібник / Ред. В. В. Сухонос. - Суми : ВТД "Університетська книга", 2005. - 909 с.
15		Правознавство. Модульний курс : навчальний посібник / В. М. Кириченко ; Запорізький національний технічний університет. - К. : Центр навчальної літератури, 2007. - 328 с.
16		Правознавство : підручник / Ред. В. В. Копейчиков, А. М. Колодій. - К. : Юрінком Інтер, 2009. - 752 с. -
18		Правознавство : навчальний посібник / Ред. П. Д. Пилипенко. - Львів : "Новий світ-2000" ; "Магнолія плюс", 2005. - 592 с.
19		Молдован, В. В. Правознавство за рейтингово-модульною системою навчання: навчальний посібник / В. В. Молдован, Л. І. Чулінда ; Міжгалузевий інститут управління. - К. : Центр навчальної літератури, 2006. - 184 с.
20		Правознавство : словник термінів : навчальний посібник / ред. В. Г. Гончаренко. - К. : Юрисконсульт, КНТ, 2007. - 636 с.
21		Правознавство. Навчальний посібник / За заг. ред. Пастухова В.П. – К.: Алерта, 2006. – 400 с.
22	Додаткова	Захарченко П.П. Історія держави і права України. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
23		Кельман М.С., Мурашин О.Г., Сухицька Н.В. Теорія держав і права (схеми, таблиці , поніття): Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 148 с.
24		Котюк В.О. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2005. – 288 с.
25		Закон України Про фермерське господарство від 19.07. 2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №45, ст. 363. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
26		Закон України Про оренду землі від 06.10. 1998 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, №46-47, ст.. 280. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
27		Закон України Про меліорацію земель від 14.01.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, №11, ст.. 90. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
28		Закон України Про кооперацію від 10.07.2003 // Урядовий кур'єр. - 2003. -№ 158
29		Закон України Про місцеве самоврядування від 21.05.1997 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, №24, ст. 170. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua

30	Закон України Про сільськогосподарську кооперацію від 17.06.97. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, №39, ст. 261. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
31	Закон України Про плату за землю від 03.07.1992 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, №38, ст.. 560. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
32	Закон України” Про всеукраїнський та місцеві референдуми” від 3.07.1991р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, №33, ст. 443. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
33	Закон України “Про громадянство України” від 18.01.2001р.// ВВР України.- 2001.-№ 4.-Ст.65. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
34	Закон України “Про господарські товариства” від 19.09.1991р. Про господарські товариства: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 1991. - № 49, ст.682. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
35	Закон України “ Про Конституційний Суд України” від 16.10.1996р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №49, ст. 272. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
36	Закон України “ Про адвокатуру” від 19.12.92р.//ВВР України. – 1993. - № 9. – Ст. 62. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
37	Закон України „Про фіксований сільськогосподарський податок” від 17.12.1998 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №26, ст. 191. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
38	Закон України Про особисте селянське господарство від 15.05.2003 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №29, ст. 232. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
39	Закон України Про фермерське господарство від 19.06.03. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №45, ст. 363. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
40	Вінник О. М. Господарське право.: Курс лекцій. / О.М. Вінник. - К.: Атіка, 2004. – 624с.
41	Административное право Украины: Учебник /Под. общ. ред. С.В.Кивалова. - Х.: Одиссей, 2004. - 880с.
42	Адміністративне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. Т.О. Коломоєць, Г.Ю. Гулевської. – К.: Істина, 2007. – 216 с.
43	Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 3-е вид., перероб. та допов. – 512 с.
44	Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А. Гражданское право Украины: Учебник. Изд. Второе. – Х.: Одиссей, 2005. – 960 с.
45	Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2-х т. / За ред Я.М. Шевченко. – К.: Ін Юре, 2006. – 696 с.
46	Цивільне право України: Елементарний курс: Навчальний посібник / За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дрішлюк. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 352 с.
47	Цивільне право України: Підручник: В 2-х т. / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 1030 с.
48	Цивільне право України: Підручник: / За ред. Є.О. Харитонова. – К.: Істина, 2007. – 816 с.

49		Шеремет А.П. Земельне право України: Навч. Посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 632 с.
50		Гайворонський В. М. Господарське право. / В.М. Гайворонський. - Х.: Одісей, - 2005.
51		Господарське право України: Навчальний посібник/ За заг. ред. проф. Н.О. Саніахметової . – Х.: Одісей, 2005, - 608с.
52		Щербина В. С. Господарське право: Підручник.- К.: Юрінком Інтер, 2005.- 592 с.
53		Завальний В.М., Завальний М.В., Курило М.П Комерційне право / В.М. Завальний. Суми ВТД “Університетська книга” – 2010 р.
54		Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, №36, ст. 299. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua
55		Бойко М.Д. Трудове право України : Навчальний посібник. Курс лекцій.: "Олан", 2002. - 335с.
56		Болотіна Н.Б. Трудове право України: Підручник. - К.: Вікар. 2003. -752 с.
57		Основи трудового права України: Курс лекцій / За ред. доктора юридичних наук, професора П.Д. Пилипенка. - 3-тє вид., виправл. і доп. -Львів: "Магнолія плюс", 2004. - 238с.
58	методична	НМК для студентів 2 курсу агрономічного факультету спеціальності «Захист рослин» денної форми навчання, ФЗН.
59		Правознавство. Методичні вказівки та завдання щодо проведення семінарських занять для студентів агрономічного факультету/ Суми, 2011р.
60		Правознавство. Методичні вказівки та завдання щодо самостійної підготовки студентів агрономічного факультету, ФЗН/ Суми, 2011р.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://www.president.gov.ua/> - Офіційний сайт Президента України.
2. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
3. <http://www.kmu.gov.ua/> - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.minagro.kiev.ua> - Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства.
5. <http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
6. <http://darg.gov.ua> - Державне агентство рибного господарства України.
7. <http://www.urist.in.ua> - Первый украинский юридический форум.
8. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
9. <http://dazru.gov.ua> - Державне агентство земельних ресурсів України
10. <http://dklg.kmu.gov.ua-> Державне агентство лісових ресурсів України
11. <http://golovderzhkarantyn.gov.ua> - Державна служба з карантину рослин України
12. <http://www.vet.gov.ua> - Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України